

De nye spesialskolene

● **Mitt tips** | 22 Ontario viser vei for skoleeierne ● **Aktuelt** | 26 - Usynlege førskulelærarar
● **Portrettet** | 28 Balansekunst ● **Gylne øyeblikk** | 33 Da minstebukken fikk vokse

UTDANNING

«Sånn som det er nå, risikerer vi å skjule virkeligheten.»

Pedagogikkprofessor Thomas Nordahl

Tittel på prosjektet: De nye spesialskolene

Journalister:

Sonja Holterman

tlf: 90 40 96 30

E-post: sh@utdanningsnytt.no

Jørgen Jelstad

tlf: 99 72 65 48

E-post: jj@utdanningsnytt.no

Journalistenes postadresse: Samme som redaksjonen.

Redaksjon:

Utdanning

Hausmanns gate 17

Postboks 9191 Grønland

0134 Oslo

Tlf: 24 14 20 00

Publiserte artikler papir:

Elevene som ikke finnes, Utdanning nr 15, 21. september 2012. (Hovedsak)

- Myndighetene svikter, Utdanning nr 15, 21. september 2012.

Krever åpenhet, Utdanning nr 16, 5. oktober 2012.

Jobber i skoletida, Utdanning nr 17, 19. oktober 2012. (Hovedsak)

Oslo tar flest elever ut av normalskolen, Utdanning nr 17, 19. oktober 2012.

Åpner for mer statlig styring, Utdanning nr 18, 2. november 2012.

Utenforlandet, Utdanning nr 21, 14. desember 2012. (Hovedsak: oppfølging Finland)

Tusen elever forsvant på ett år, 14. desember 2012.

Inn i varmen, Utdanning nr 2 2013 (Hovedsak: oppfølging Sverige / ikke vedlagt)

Publisert kun på nett (www.utdanningsnytt.no):

Se kartet med de nye spesialskolene, 21. september 2012.

Spesialskolenes historie, 21. september 2012.

Flere utenfor under Ap-styre, 25. oktober 2012.

Når og hvordan kom arbeidet i gang?

«Nå skal det høres ut som alle er inkludert i den vanlige skolen, men det hele er mest et retorisk spill.»

Spesialpedagog Jørgen Sorkmo

I august 2011 skrev Utdanning om ungdommer som ikke fullfører videregående skole. Flere av intervjuobjektene nevnte at en del av ungdommene som falt ut av skolen, kom fra spesialskoler og spesialklasser. Spesialskoler? Da journalist Sonja Holterman (SH) kom tilbake på kontoret, spurte hun den erfarne redaksjonen om ikke spesialskolene var et av institusjonsspøkkelsene vi nå var kvitt?

De fleste ble lagt ned for tjue år siden, var antagelsen i redaksjonen, men samtidig kom flere av journalistene opp med navn på enkeltskoler. Noen for døve, enkelte for psykisk utviklingshemmede og et par for elever med atferdsvansker. Jo, det fantes fortsatt noen, konkluderte vi.

Innimellom annen jobbing begynte SH å lete etter tall på spesialskoler, lese rapporter og ringe litt rundt. Det viste seg at de statlige spesialskolene i Norge ble avvirket i 1992. Siden 1960-tallet hadde visjonen om en inkluderende skole med alle elever integrert i normalskolen fått stadig mer gjennomslag. Elever med funksjonshemminger, utviklingshemminger, lærevansker eller atferdsproblemer skulle ikke stues bort, men være en del av fellesskapet. Norske politikere snakket om «den inkluderende skolen» i sine festtaler, og forskerne har ikke vært i tvil om at det å få være inkludert er det beste for alle elever. Det var offisiell enighet om at segregering av elevgrupper i spesialskoler eller spesialklasser kan føre til stigmatisering og følelse av utenforskap, og slike løsninger var derfor noe man ønsket i så liten grad som mulig. Ut fra dette skulle man tro at det fantes forsvinnende få spesialskoler og det stemte, rent ortografisk. Veldig få skoler kaller seg nemlig «spesialskoler». I stedet dukket det opp betegnelser som base, gruppe, forsterket avdeling, alternativ læringsarena, spesialtiltak og ressurscenter. Faktum var at i navnene dekket til noe vi trodde Skole-Norge var ferdige med; nemlig segregering av elevgrupper. Det nye spørsmålet journalisten nå stilte var: hvor mange elever er utenfor klassefellesskapet? Den første runden med informasjonssøkning ga ikke svar på det spørsmålet.

Det fantes altså ikke noe lett tilgjengelig svar på spørsmålet, men SH fortsatte å lete. Nå med tanke på å lage en sak om disse nærmest hemmelige skolene og elevene. Siden redaksjonen visste så lite om dem, var det nok mange der ute som heller ikke visste. 14. desember 2011 sendte SH en mail til Utdanningsdirektoratet, og svaret fra kommunikasjonsavdelingen kom samme dag, og var: *«Vi har ikke tall på antall elever på egne avdelinger eller egne skoler, men kan finne ut hvor mange skoler som har egne avdelinger for elever med spesialundervisning, hvis det er interessant.»*

Dette svaret var overraskende, ettersom det var vanskelig å tro at det ikke fantes noen som helst oversikt over disse elevene. I Skole-Norge kartlegger man det aller meste som kartlegges kan. Et nytt interessant spørsmål hadde dermed dukket opp: Finnes det virkelig ikke noen oversikt over elever som er utenfor normalskolen?

Saken ble diskutert med redaktøren, og han ga klarsignal til at to journalister, Sonja Holterman og Jørgen Jelstad, kunne jobbe videre med temaet. Å finne «De nye spesialskolene» skulle vise seg å bli den største gravejobben bladet noen gang har utført.

Hva var den sentrale problemstillingen ved starten av prosjektet?

Ideen var å lage en oversikt over elevene som tas ut av normal undervisning på fast basis. Det viste seg at verken forskningen eller myndighetene ikke hadde noen egen definisjon på hva det ville si å

være utenfor. Før vi kunne gå videre med saken måtte vi derfor lage oss en definisjon av hva ville si å være segregert. I den første informasjonsinnhentingene skjønnte vi at mange elever faktisk var sammen med ordinærklassen i enkelte timer, men likevel segregert i størstedelen av tiden. Vi valgte å definere segregert som at elevene var utenfor klassefelleskapet minst halvparten av tiden. Ved å finne skolene med slike tilbud, ville vi også finne elevene Skole-Norge ikke klarte å integrere. Dette var noe ingen hadde gjort før, verken forskere, myndigheter eller journalister. I starten av prosessen hadde vi to hovedspørsmål:

- Hvor mange elever tas ut av normalklassen og har fast tilhørighet i spesialgrupper og spesialskoler?
 - Hvem er disse elevene?
 - Hvilket tilbud får de?
 - Har myndighetene noen som helst oversikt over denne delen av Skole-Norge?
- Hvis det ikke finnes noen oversikt – er det mulig å kartlegge dette selv?

Vår hypotese var at det 20 år etter integreringsreformen fortsatt fantes mange elever i spesialskoler og spesialklasser. Det antok vi etter den første ringerunden til forskere, vår interne debatt og utsagnene fra intervjuobjektene i saken om frafall fra videregående. I tillegg begynte vi nå å ane at myndighetene hadde kritikkverdig dårlig oversikt over disse elevene, og dette var også noe vi ville belyse og prøve å finne årsakene til.

Metode - del 1: Hvem vet hva?

«Vi har en oversikt.»

Statssekretær Elisabeth Dahle i januar 2012

Hva visste skolemyndighetene?

Det første vi måtte gjøre, var å finne ut nøyaktig hva myndighetene faktisk visste om spesialskolene og spesialklassene. Utdanningsdirektoratet, Kunnskapsdepartementet, Fylkesmennene og PP-tjenestene i kommunene var instanser som kunne tenkes å ha en slik oversikt, og som vi måtte kontakte.

Fortsatt hadde vi vanskelig for å tro at dette var et fullstendig oversett felt i kartleggingslandet Norge.

Vi lette etter tilsynsrapporter på alle fylkesmennenes hjemmesider. Landets 19 fylkesmenn har ansvar for å føre tilsyn ved spesialskoler, -grupper og klasser i sitt fylke. Det kunne tenkes at tilsyn ved disse skolene ville kunne gi oss fylkesvis oversikt over skolene og klassene. Men ingen av fylkesmennene hadde en slik oversikt, og det var bare foretatt et fåtall tilsyn ved enkeltskoler.

Alle søknader om spesialundervisning må gjennom PP-tjenestene i kommunene, og vi kontaktet derfor en stor kommune for å høre om det var slik at de førte oversikt over hvilke spesialtiltak elevene ble sendt til. Det fantes ingen slik oversikt med antall elever i hvert tiltak i kommunen vi kontaktet, og vi skjønnte at dette ikke var et sted å finne statistikken. I tillegg ble det opplyst at enkelte elever selv kunne søke seg til en spesialskole uten å gå gjennom PP-tjenesten. Disse elevene trengte altså ingen PPT-vurdering for å bytte fra normalskolen til et spesialtiltak, og fantes derfor ikke i PP-tjenestens arkiv overhodet.

Utdanningsdirektoratet hadde vi allerede etablert kontakt med, og vi takket ja til å få oversikten over det direktoratet i sin e-post kalte «egne avdelinger for spesialundervisning». Dette var de skolene som hadde rapportert at de hadde en «forsterket avdeling» til Grunnskolens informasjonssystem

(GSI). GSI er en årlig rapportering fra alle skoler i Norge, og tallene fra denne basen blir brukt av blant annet Statistisk sentralbyrå. Her rapporteres en stor mengde data om forholdene på skolen – for eksempel elevtall, ressurser, spesialundervisning, leksehjelp etc. Over 100 opplysninger fra hver enkelt skole samles inn hvert år. Ett av spørsmålene i 2011 var om skolen hadde en «forsterket avdeling», noe GSI definerte som et sted hvor elever hadde «fast tilhørighet i avdeling for spesialundervisning». 479 skoler hadde svart ja på at de hadde en slik avdeling.

Vi ba direktoratet om å få navnene på disse skolene. Etter å ha kommunisert med Utdanningsdirektoratet frem og tilbake noen dager fikk vi den lista. Ut i fra definisjonen av forsterket avdeling sto det klart for oss at dette var elever som var tatt ut av normalklassen på fast basis - det vil si at elevene på forsterkede avdelinger i hovedsak var segregert ut av den vanlige undervisningen og hadde et utenfor-tilbud. Utdanningsdirektoratets statistikkavdeling skrev også til oss på e-post at disse tilbudene ofte ikke «skiller seg vesentlig fra spesialskolene». Det var nettopp disse elevene vi ønsket å finne ut mer om.

Kunnskapsdepartementet ble kontaktet i flere omganger, og kommunikasjonsavdelingen viste oss videre til utredninger, rapporter, tilbake til Utdanningsdirektoratet og til forskere. Men dette ga oss ikke svar på våre spørsmål. I januar 2012 var vi innstilt på å starte den store gravejobben, men før vi gikk i gang, kontaktet vi Kunnskapsdepartementet enda en gang, denne gangen skriftlig, for å forsikre oss om at vi ikke hadde oversett noe, og at det virkelig ikke fantes noen samlet oversikt over antall segregerte elever. Svaret vi fikk gjorde at vi trodde saken plutselig var mulig å løse på en enkel måte: *«Jeg viser til spørsmålene du sendte til avdelingsdirektør Kari Brustad. Kunnskapsgrunnlaget i Meld. St. 18 (2010–2011) Læring og fellesskap gir svar på spørsmålene dine.»*

Men denne stortingsmeldingen ga ikke svar på hvor mange elever som nå var segregert ut, hvem de var, hvor de fikk undervisning og hvilket tilbud de hadde. I tidligere års GSI-rapportering hadde de hentet inn noen opplysninger om elever i spesialskoler og spesialgrupper, så her fantes det noen tall. Men Utdanningsdirektoratet var selv klare på at disse tallene ikke var gode nok til å kartlegge elever som segregeres ut av den ordinære undervisningen.

Kunnskapsdepartementet mente altså selv at de hadde oversikt, og selv etter at vi gjorde dem oppmerksomme på at verken de eller stortingsmeldingen faktisk svarte på våre spørsmål, fortsatte de å hevde at de hadde oversikt. Å bli vist videre til stadig nye byråkrater, nye forskningsrapporter og forskere var en utmattende prosess, og løftene om at neste kilde hadde oversikten, gjorde at vi stadig utsatte det som skulle vise seg å bli hovedarbeidet i saken – innsamling av data.

I slutten av januar intervjuet vi statssekretær Elisabet Dahle om saken, hvor hun uttalte: «Vi har en oversikt. Det er et rapporteringssystem.» Hun hevdet videre at en av Norges mest kjente skoleforskere, professor Thomas Nordahl, hadde oversikt over det vi etterspurte.

Hva visste forskerne?

Vi var nødt til å få tak i sentrale forskere på området for å høre om noen av dem kanskje satt med oversikten vi søkte. Vi startet med Thomas Nordahl, som vi også hadde vært i kontakt med innledningsvis i våre undersøkelser. Han hadde det ikke, men viste oss videre til andre som hadde vært innom temaet og som kanskje hadde kartlagt deler av området. Etter samtaler med om lag ti forskere ved universiteter og forskningsinstitusjoner over hele landet, noen av dem flere ganger, konkluderte vi med at ingen hadde en oversikt over elever utenfor ordinærklassen. De bekreftet også antagelsen om at skolene ikke hadde lyktes med å integrere alle elever i normalskolen. Gjennom denne ringerunden fikk vi anbefalt og tilsendt mange forskningsrapporter om segregering og inkludering.

Vi leste gjennom de mest sentrale utredningene og stortingsmeldingene på feltet, i tillegg til en god del forskning. Her er en oversikt over noe av litteraturen vi gikk inn i:

- Stortingsmelding nr 18 (2010-2011). Læring og fellesskap.
- NOU: 2009: Rett til læring.
- Kunnskapsstatus om spesialundervisningen i Norge, Utdanningsdirektoratet 2004.
- Riksrevisjonens undersøkelse av spesialundervisningen i grunnskolen, 2011.
- I randsonen – Forekomst og organisering av smågruppetiltak for elever på ungdomstrinnet som viser problematferd og lav skolemotivasjon, Lillegården kompetansesenter & Utdanningsdirektoratet, 2006.
- Kartlegging av smågruppetiltak på barnetrinnet, Lillegården kompetansesenter, 2011.
- Statped – siste epoke i mer enn 100 års statlig spesialpedagogikk, Jørgen Sorkmo.
- Spesialundervisningens forutsetninger, innsatser og resultater, Nordahl & Hausstätter, 2009.
- Bedre læring for alle elever, artikkelsamling (redaktør: Thomas Nordahl), Gyldendal 2012.

Gjennom kontakten med forskerne og ved å lese dette materialet fant vi ut hva forskningen sier om å segregere elever ut i diverse spesialtilbud på fast basis. Det er godt hold for å si at inkludering gir bedre resultater hvis dette gjøres gjennom ekstra støtte og ressurser i den ordinære undervisningen. Forskning viser at segregering av elever ut i spesialgrupper sjelden fungerer til det beste for elevene, og det kan også være direkte ødeleggende både faglig og sosialt.

Hva visste vi nå?

Vi følte oss nå så sikre som vi kunne bli på at ingen her i landet satt på noen oversikt over elever i spesialtiltak. Etter det tidkrevende forsøket på å få fatt i informasjonen vi søkte, var det eneste vi hadde endt opp med en liste med navnene på de 479 skolene som hadde rapportert inn til GSI at de hadde en forsterket avdeling. Vi begynte nå å diskutere videre veivalg. Dette er en sårbar elevgruppe som skolemyndighetene ikke ville snakke om og som derfor hadde fått altfor lite oppmerksomhet. I tillegg var spesialskoler og spesialklasser noe forskere og politikere bare antok og påstod noe om, men så lenge det ikke fantes fakta og tall, var det umulig å etterprøve det de sa.

Etter en diskusjon hvor vi vurderte kapasiteten i redaksjonen, bestemte vi oss i samråd med redaktør Knut Hovland: Vi ville kontakte alle de 479 skolene på GSI-lista for selv å kartlegge denne kaotiske delen av Skole-Norge. Målet var å få førstehånds informasjon fra alle skolene med forsterkede avdelinger: Hvor mange elever går der, hvem er de, og hvilket tilbud får de.

Metode - del 2: Kartleggingen

«Det er politisk ukorrekt det vi driver med. Vi skal jo ikke finnes.»

Rektor på spesialskolen Tøndergård, Eli Bakke

Før vi gikk i gang med innsamling av informasjon, sørget vi for å få sitatsjekkert intervjuet med statssekretæren. I tillegg til at vi tok vare på e-postene fra departementet hvor de hevdet at de hadde oversikt på feltet. Dette for å ha mulighet til å konfrontere dem med deres tidligere uttalelser når vi hadde skaffet oss oversikten.

Vi la inn navnene på alle de 479 skolene i et Word-dokument, og deretter søkte vi opp steds- og kontaktinformasjon (kommune og fylke + e-post og telefon til skolen og rektor) på samtlige av disse skolene på nett. Dette var et arbeid som i seg selv tok flere dager. Ofte var informasjonen på nett dårlig, og for enkelte skoler tok det lang tid å finne rektors kontaktinformasjon. Samtidig fikk vi gjennom dette også en oversikt over noen av tilbudene som fantes der ute, ettersom flere skoler hadde informasjon om sine forsterkede avdelinger på hjemmesidene. Duket det opp relevant informasjon, ble det lagt inn i vårt dokument.

Deretter sendte vi ut en undersøkelse på e-post til alle rektorene. Vi fikk hjelp av IT-avdelingen til å sette opp en egen Innboks for undersøkelsen, slik at alle svarene vi fikk inn ville være lett å følge med på og sortere underveis. Denne innboksen hadde en egen e-postadresse, skole@utdanningsnytt.no. Det var svært nyttig at vi ikke brukte våre personlige e-poster som svaradresse, ettersom mengden e-poster ville vært kaotisk å håndtere sammen med alt annet av e-post som kommer inn hver dag.

7. mars 2012 sendte vi ut følgende e-post til de 479 rektorene/skolene:

Vi er to journalister i fagbladet Utdanning som jobber med en sak om spesialundervisning. I den forbindelse har vi fått en oversikt over skoler som har oppgitt å ha «forsterket avdeling» til GSI, og vi gjør nå en uformell undersøkelse hvor vi sender ut spørsmål til de nesten 500 skolene på lista. Vi håper dere har tid til å svare skriftlig på spørsmålene. På forhånd takk for hjelpen!

Hvor mange elever er det på forsterket avdeling? (Det vil si elever som er tatt ut i egen avdeling/ har eget tilbud/alternativt tilbud/er i smågruppetiltak/er sammen med andre svaktfungerende.)

Foregår undervisningen i egne lokaler? (Er lokalene plassert slik at de treffer elever fra normalskolen i friminuttene?)

Hvilke vansker har elevene på forsterket avdeling? (Sosial, emosjonelle vansker/Læringsvansker/ ADHD/Asperger/Adferdsproblemer Utviklingshemninger/Sansetap)

Hva er den prosentvise fordelingen mellom skolefag og sosiale og praktiske aktiviteter?

Hvilke praktiske fag jobber elevene med?

Har alle elevene ordinær eksamen?

Er det tatt enkeltvedtak for elevene?

I løpet av to uker fikk vi rundt 70 svar, et nokså nedslående antall. Vi hadde ikke veldig store forventninger, ettersom rektorer i Skole-Norge har et voldsomt dokumentasjonspress, hvor de stadig får tilsendt undersøkelser og skjemaer som krever rapportering. Men kun 70 svar var mindre enn vi hadde håpet på. Vi manglet over 400 svar, et stort antall rektorer å ringe for bare to journalister. Derfor sendte vi ut en purring 20. mars, noe som resulterte i ytterligere noen titalls svar. Vi bestemte oss for å kjøre en siste purring, og denne gangen ville vi sette inn litt hardere skyts i forespørselen. 12. april sendte vi ut en purring hvor vi understreket at vi uansett kom til å ringe de skolene som ikke svarte via e-post – underforstått, det var like greit å svare med en gang.

Et par uker etter siste purring satt vi igjen med rundt 170 svar. Vi manglet altså svar fra over 300 skoler. Vi kunne selvsagt da laget en sak på disse 170 og kalt det et utvalg. Avsluttet det hele mens dette var sånn noenlunde levelig. Men vi hadde satt oss et mål, og det var å skaffe til veie en fullstendig dokumentasjon over «Elevene utenfor». Vi ville ha svar fra absolutt alle skolene på lista.

Så vi sorterte ut en egen liste med de over 300 skolene som manglet og begynte å ringe rektorene. Å få fatt i rektor på en skole er som regel ikke gjort gjennom én enkelt telefon. Dette var derfor ikke snakk om 300 telefonoppringninger, men langt over tusen til sammen (de aller fleste uten å få svar

umiddelbart, eller kun svar fra en resepsjonist som sa at rektor var opptatt/i møte/bortreist). Vi måtte ringe igjen og igjen til vi fikk svar, og avtaler om å bli ringt tilbake ble ofte ikke fulgt opp.

Samtidig var dette også en unik kildekontakt. Vi fikk snakke med rektorene, og vi fikk da mange tilleggsopplysninger og meningsytringer. Mange ga uttrykk for fortvilelse over at det ikke fantes noen retningslinjer for hvordan disse elevene skulle få et best mulig tilbud. Kommunene, og da gjerne hver enkelt skole, var helt overlatt til å finne ut av det selv. Et uttrykk som også ble gjentatt av flere rektorer uavhengig av hverandre, var: «Slike avdelinger skal jo egentlig ikke finnes». Det var tydelig at inntrykket i store deler av Skole-Norge var at dette er noe man ikke snakker om. Alle vet at mange elever tas ut av normal undervisning på fast basis, men dette passer ikke inn i de sentrale politikernes festtaler om en inkluderende skole, og dermed har det festet seg et inntrykk av at dette snakker man ikke om. På denne måten fungerte også alle samtaler med over 300 rektorer som et omfattende bakgrunnsmateriale. Det ble en form for kvalitativ undersøkelse midt oppe i den kvantitative biten. Det ga oss også en stor trygghet da det senere ble stilt spørsmål ved både tallene og funnene våre. Vi skaffet oss et unikt innblikk i skolesituasjonen for disse elevene over hele landet. Kildematerialet i kartleggingen er altså over 300 samtaler med rektorer på norske skoler og e-poster fra rundt 170 skoler. Også e-postene ga flere interessante tilleggsopplysninger.

Det var flere utfordringer i å ta kontakt med rektorene på telefon. Mange av dem var skeptiske til å svare på det de oppfattet som en forespørsel av typen «Gallup-undersøkelse», og avviste oss med at dette hadde de ikke tid til. Etter et titalls telefoner satte vi oss ned og diskuterte hvilke signord vi måtte bruke for å få rektorene til å svare på spørsmålene våre. Vi kom da fram til at vi måtte unngå å bruke enkelte ord, for eksempel; undersøkelse og kartlegging. Det vi derimot fant ut at fungerte, var så tidlig som mulig i samtalen å få inn ordene journalist og reportasje, samt at å svare ville ta toppen to minutter.

Selv etter at vi hadde fått rektorene til å forstå hva vi jobbet med, var flere motvillige til å gi noe informasjon om skolens forsterkede avdeling. De fryktet at dette ville kunne identifisere elevene, og noen var skeptiske til at saken vi jobbet med ville «henge ut» deres skole. Vi var forberedt på at dette kunne dukke opp, og hadde laget noen strategier om hvordan vi skulle møte det. Enkelte ble beroliget av våre forsikringer om at vi ville behandle opplysninger om diagnoser og lignende på en slik måte at enkeltelever ikke ble identifisert, mens andre fortsatt nektet å gi oss noe informasjon.

Vi hadde vært i kontakt med Offentlighetsutvalget i Presseforbundet for å spørre om denne informasjonen var noe vi hadde krav på. De svarte at det er litt vanskelig å definere akkurat hva man kan kreve, men at kommunene må forholde seg til offentlighetsloven paragraf 9, som sier at man kan be om sammenstilling av denne type opplysninger hvis det ikke krever for mye arbeid, så er det opp til kommunene om noe av dette er av en slik art at det må sladdes. Vi fortalte rektorene at vi mente å ha krav på informasjonen i og med at dette var av offentlig interesse, men at vi ikke kunne kreve at han eller hun skulle gi den til oss. Vi gjorde det klart at vi da ville kontakte utdanningsansvarlig i kommunen for å få svar på spørsmålene våre, noe vi ble nødt til å gjøre i en del kommuner. Dette ga i alle tilfellene resultater, enten ved at skoleansvarlig ga oss informasjonen eller ved at denne personen ba oss ringe rektor igjen med beskjed om at dette var klarert. Disse «lukkede» skolene krevde betydelig med ekstra tidsbruk og frustrasjon.

Den første måneden var det bare oss to journalister som ringte. Da det gjensto om lag 150 skoler, hadde vi en liten oppsummering og skjønte at vi måtte ha hjelp dersom vi skulle rekke over alle skolene før vi var langt ute i det neste skoleåret og lista fra GSI ble erstattet av en ny. Fire andre journalister i redaksjonen meldte seg frivillig til å bli med på ringing. Vi delte skolene mellom oss etter fylke, og så fort at lokal forankring og dialekt gjorde rektorene tryggere og hadde betydning for å få raske svar. En av våre journalister fra Lofoten fikk derfor de tre nordligste fylkene, østlendingen

tok Oslo og fylkene rundt og vestlendingen Rogaland. Dette hjalp en god del, og etter rundt en måned til med ringing la vi på røret etter siste samtale en dag i slutten av august 2012.

Lista var komplett.

Metode – del 3: Resultatene

«Segregering av elever har vært kjent, men at omfanget er så stort, er rystende.»

Professor i psykologi og skoleforsker Terje Ogden

Vi visste nå at vi satt på helt unik dokumentasjon, og vi skjønnte bare gjennom å se på antall elever i forsterkede avdelinger, at dette ville vekke oppsikt.

Noen hovedfunn fra kartleggingen*:

- 5113 elever hadde sin faste tilhørighet i spesialskoler og spesialgrupper i norske skoler.
- Det var stor variasjon i årsaken til segregeringen – hovedgruppene var: atferdsproblematikk, psykisk utviklingshemming, multifunksjonshemming, autisme/asperger, generelle lærevansker.
- Rundt 80 av de «forsterkede avdelingene» var rene spesialskoler.
- 172 skoler hadde 10 elever eller mer ute i forsterket avdeling: det tilsvarte rundt 4000 av de over 5000 elevene. Flertallet av de segregerte elevene gikk altså i nokså store spesialgrupper.
- 38 av skolene hadde feilrapportert at de hadde forsterket avdeling og skulle aldri vært på lista.
- Det var store fylkesvise forskjeller. «Verstingen» i segregering var Oslo kommune hvor 1,75 prosent av elevmassen ble segregert ut i spesialskoler og spesialgrupper, mens Oppland kun hadde 0,09 prosent av elevmassen i slike spesialtilbud. Om man ble segregert ut hadde altså i stor grad å gjøre med hvilket fylke man gikk på skole i.
- 80 skoler hadde forsterkede avdelinger med utelukkende elever med atferdsproblematikk. 44 av disse avdelingene hadde lokaler slik at det ikke var mulig å møte elever fra ordinærskolen i friminuttene (de var altså helt segregert). Det var også stort innslag av praktisk arbeid fremfor ordinær undervisning i disse tilbudene – elever drev med gårdsarbeid, båtoppussing, verksted med mer.
- De forsterkede avdelingene for elever med tyngre diagnoser og utviklingshemninger ble oftere organisert i egne lokaler på den ordinære skolen. På sett og vis var disse dermed noe mer inkludert enn elevene med atferdsproblematikk.

**Disse tallene ble noe korrigeret etter hvert som vi la ut lista over skoler og ba om tilbakemeldinger hvis lesere fant feil i kartleggingen. Men dette var kun snakk om små korreksjoner. (Les mer om dette senere i metoderapporten.)*

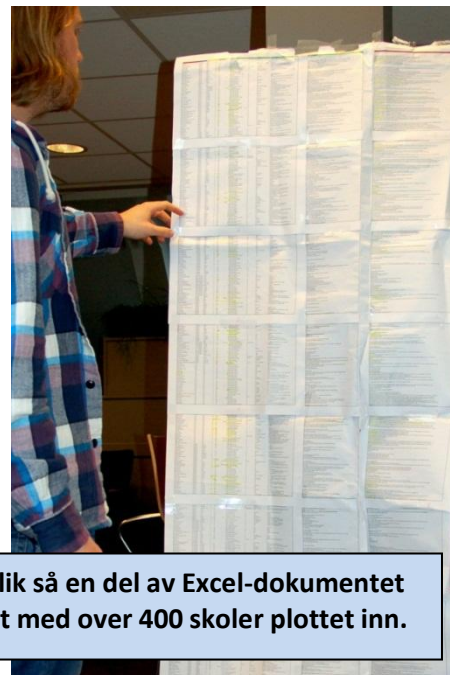
Vi plottet all informasjonen fra kartleggingen inn i et Excel-dokument, og på den måten kunne vi sortere informasjonen etter hva vi ønsket å belyse. Dette var enda en jobb som måtte gjøres manuelt, og svarene var ikke helt enkle å kategorisere. Enkelte skoler samlet elever med ulike diagnoser, andre hadde tilbud hvor elevene var to-tre dager ute i spesialklasse og resten i ordinær klasse. Før vi kunne sette informasjonen inn i Excel-dokumentet, måtte vi foreta noen definisjoner. Vi vurderte begrepsbruk og forskningslitteratur for å diskutere oss fram til hvordan vi skulle gjøre det. Arbeidet med å sette inn svarene i dokumentet tok om lag en uke, men denne jobben var avgjørende for hvordan vi senere kunne bruke materialet. Vi kunne nå sammenligne fylker og kommuner, sortere de forsterkede avdelingene fra størst til minst osv. Dette ga oss stadig nye spor og vinklinger.

Excel-kolonnene var følgende (forklaring i parentes):

- **Skole** (navn på skole)
- **Fylke**
- **Kommune**
- **Spesialskole?** (er det en ren spesialskole – her førte vi kun ja eller nei)
- **Antall** (antall elever)
- **Kontakt normalskole** (hadde elevene mulighet til kontakt med elevene på den ordinære skolen i friminutt etc.? – dette var for å få en pekepinn på graden av utenforskap, og her utdypet vi litt hvis nødvendig)
- **Enkeltvedtak** (hadde alle elevene enkeltvedtak for spesialundervisning – lovfestet krav i opplæringsloven)
- **Eksamen** (hvis ungdomsskole - gjennomførte elevene eksamen på normal måte)
- **Teori/praksis** (hva var fordelingen – annerledes enn i en ordinær klasse?)
- **Type praktiske aktiviteter** (hva drev elevene med på siden av vanlig teoriundervisning – her var det mye forskjellig som gårdsarbeid, verksted, bedriftsutplassering, kantinearbeid, båtbygging etc)
- **Problematikk/diagnoser** (hva slags vansker hadde elevene på avdelingen)

Utdrag fra Excel-oversikten over de 479 skolene. Her er de forskjellige skjermdumpene fra forskjellige deler av dokumentet, slik at man ikke kan sette disse bildene sammen og identifisere opplysninger om den enkelte skole.

Skole	Fylke	Kommune
Østfold Fylkeskommunale gr.skole	Østfold	Fredrikstad
Haug skole og ressurscenter	Akershus	Bærum
Frydenhaug skole	Buskerud	Drammen
Sollerudstranda skole	Oslo	Oslo
Krossen Kompetanseskole	Vest-Agder	Kristiansand
Vetland skole	Oslo	Oslo
Haukåsen skole	Oslo	Oslo
Follo barne- og ungdomsskole	Akershus	Ski
Dalgård skole og ressurscenter	Sør-Trøndelag	Trondheim
Frøy skole	Vestfold	Larvik
Målavoll skole	Rogaland	Stavanger
Jordal skole	Oslo	Oslo
Spesialpedagogisk Tjeneste	Telemark	Skien
Skåningsrud skole og ressurscenter	Akershus	Sørum
Ullevålsveien skole	Oslo	Oslo
Uthauen skole	Telemark	Skien
Loddefjord skole	Hordaland	Bergen
Råkollen skole	Østfold	Fredrikstad
Frydenlund skole og ressurscenter	Akershus	Skedsmo
Tveiterås skole	Hordaland	Bergen
Sedsvoll skole	Oslo	Oslo

Slik så en del av Excel-dokumentet ut med over 400 skoler plottet inn.

	D	E	F	G	
1	Spesialskole?	Antall	Kontakt normalskole	Enkeltvedtak	Eksamen
2	Ja	40	Egen skole.	Ja	Nei
3	Ja	40	Egne lokaler	Ja	Ja
4	Nei	40	Egne lokaler på skolen. To avd.	Ja	Nei
5	Ja	36	Egen skole.	Ja	Nei
6	Ja	35	Avdeling på VGS. Barnevern	Ja	Ja, de fleste
7	Ja	35	Spesialskole, 1-10. Men ved skolen.	Ja	Nei
8	Ja	34	Egen skole. Noen er VGS-elever	Ja	Nei
9	Tja	33	Egne lokaler på skolen.	Ja	Nei
10	Nei	32	Egne lokaler på skolen	Ja	Nei
11	Tja	32	Egne lokaler på skolen.	Ja	Nei
12	Nei	32	Egne lokaler på skolen.	Ja	Nei
13	Nei	30	Egne lokaler på skolen.	Ja	barneskole
14	Ja	30	Egen skole. Regionalt ressurscenter.	Ja	Nei
15	Ja	30	Egen skole. Også 6 korttidsplasser	Ja	Noen, ikke alle.
16	Nei	30	Egen avdeling på skolen.	Ja	barneskole
17	Ja	29	Egen skole.	Ja	Nei
18	Ja	29	Egne lokaler.	Ja	Ja, noen fritak

1	Teori / praksis	Type praktiske aktiviteter
2	Varierer.	Elevene i 10. klasse utplassering 1 til en halv dag i uka med assistent. Butikk, frisør, barnehage e.l.
3	IOP styrer.	Hagebruk, sløyd, håndarbeid, ADL, skolekjøkken, vaktmestertimer etc.
4	Varierer, mye praktisk undervisning	Kjøkken, kunstneriske fag, veving, sløyd, friluftsliv, landbruk
5	Ca 50/50.	ADL, friluftsliv, samling av ved, hav og sjø, enkelt vedlikehold.
6	Varierer etter IOP.	ADL-trening. Fysioterapi, bassengtrening, musikkterapi, mat og helse. Integrerer i klasser så mye de
7	Tilrettelagt deres nivå.	Skal ha samme fag- og timefordeling som de andre elevene - men tilrettelagt.
8	Alle har IOP. Mye praktisk opplegg. Individuelt.	Forskjellige praktiske opplegg - vedkløyving er ett eksempel.
9	Ca 40/60 praksis/teori. Har alle fag som er i normalskole.	Praktisk tilnærming til teoretiske fag. Eks snekkerarbeid med kundekontakt. Alle har IOP.
10	Varierer veldig. IOP styrer.	Daglig motorisk trening med fysio. Enkelte har K&H, skolekjøkken, gym, svømming og uteskole.
11	Ca 25/75 skolefag/praktisk.	Trykkerivirksomhet, kanoutleie, turer, vaktmesteroppgaver, møbelverksted, K&H.
12	Elevene følger praktiske fag med sin klasse.	Utskole, K&H, M&H. Jobber etter IOP. Jobber med sosial kompetanse i mindre grupper.
13	Varierer, men ca 50/50.	Kunst og håndverk, mat og helse, kroppøving. Har IOP.
14	Varierer. De godt fungerende har 75 % skolefag.	Gym, K&H, M&H, svømming. ADL-trening.
15	Ca 50/50.	Bader i fjorden hver dag, setter fisk i elva, bygger båt.
16	Normal fag- og timefordeling.	Som normalskole.
17	Varierer etter IOP. Følger planene på sin hjemskole.	Dreier, sveiser, lager ting, mekker. Merking av kulturstier, fikser steintrapper, sykkelreparasjon. Tilb

1	Problematikk/diagnoser	størrelse.
2	Psykisk utviklingshemming.	
3	Sterkt funksjonshemmede/multifunksjonshemmede. Asperger, autisme etc. Også elever fra andre kommuner (nå 8).	
4	Vidt spenn. Psykisk funksjonshemming, sterk psykiatri, diffuse hjerneskader...	
5	Alle typer nevnt i spørsmålet, ofte kombinasjoner.	
6	Multifunksjonshemmede. Autismen, Downs. De tyngste elevene fra hele kommunen, de med størst tilretteleggingsbehov.	
7	Sosio-emosjonelle vansker. Kan være diagnoser (nevropsykiatriske, autisme etc). Ofte utagerende elever uten diagn. Skolevegring, angst. Tilpasser seg ikke normalsk.	
8	Autisme, asperger, downs, ADHD, psykisk utviklingshemming, sosio-emosjonelle vansker/læringsvansker, multifunksjonshemmede. Noen er en del integrert i klasse.	
9	Skolevegring, emosjonelle vansker, angst, atferdsvansker, asperger. Fire ulike skoleavdelinger. U.trinn. CASE?	
10	ADHD, asperger, tourette, ADD, dysleksi, hørselshemming, generelle fagvansker, atferd, sos/em vansker, trass-syndrom, autisme, selektiv mutisme. 14 elever får No.2	
11	Sosiale og emosjonelle vansker, læringsvansker, ADHD, asperger, atferdsproblemer. 3 ulike eksterne lokaler.	
12	Multifunksjonshemmede, autister og psykisk utviklingshemmede. Noen integrert i klassen i enkelttimer.	
13	Ulike diagnoser, alle behov for ekstra oppfølging. Ikke multifunksjonshemming.	
14	Alvorlige atferdsvansker. Ofte mange diagnoser - ADHD, tourette, asperger, OCD, OD, bipolare lidelser. Grupper på 4-5 elever, noen eneundervisn og hjemmeuv.	
15	Atferdsproblematikk. Noen har diagnoser (10-15 %). Utagerende, innesluttet. "Normale" elever, men med atf.probl som gjør at det ikke fungerer i klassen. Tar inn fra	
16	Autismespekterforstyrrelser.	
17	Tre hovedgrupper: store multifunksjonshemminger, alvorlig autisme og store, sammensatte lærevansker med diagnoser. Ikke sosio-emosjonelle vansker.	
18	Dysleksi, ADHD, asperger, autisme, læringsvansker. Ønske om å bruke to lokale bønder, men måtte kutte ut pga nye krav om pedagogisk bakgrunn.	
19	Hørselshemming.	

Et sentralt spørsmål hadde vi ennå ikke noe godt svar på: For 20 år siden ble de statlige spesialskolene lagt ned med hensikten å få til økt inkludering – men hvor mange elever gikk på spesialskoler den gangen og var det flere enn i dag?

Vi fikk ikke noe klart svar fra Utdanningsdirektoratet, og i de historiske rapportene fant vi ikke gode tall fra 1992, året de statlige spesialskolene ble nedlagt. Etter gjentatte purringer, hvor vi hadde fått inntrykk av at slike tall ikke fantes, fikk vi endelig en oversikt fra Utdanningsdirektoratet over antallet elever som gikk i statlige spesialskoler da disse ble lagt ned eller overført til kommunal drift.

Det tallet var 2224 elever. Dette tallet var selvsagt ikke direkte sammenlignbart med vårt tall, ettersom vårt tall omfattet både de rene spesialskolene som fortsatt eksisterer og et helt mylder av mindre spesialgruppetilbud som hadde poppet opp i kommunene. Også i 1992 fantes det slike faste smågruppetilbud, og vi fant at disse gjerne gikk under kategorien «alternative skoler». Og her fantes det tall. I 1992 var det rundt 50 alternative skoler. Spesialpedagog Jørgen Sorkmo hadde skrevet et omfattende verk om Statped's historie, og her skriver han at flertallet av disse alternative skolene hadde under 10 elever. I rapporten «Kunnskapsstatus om spesialundervisningen i Norge» fant vi et elevtall fra 2001 - da gikk 2308 elever i 160 alternative opplæringstilbud, det vil si at det den gang var rundt 15 elever i snitt i hvert alternative opplæringstilbud. Basert på dette anslo vi at det i 1992 også var 15 elever i snitt per skole. Med 50 alternative skoler i 1992 fikk vi da et grovt anslag på 750 elever.

Deretter la vi sammen antallet elever i spesialskoler i 1992 og antallet elever i alternative skoler: $2224 + 750 = 2974$. Da visste vi også at vi neppe hadde underdrevet (sannsynligvis var snittandelen lavere enn 15 elever per alternative skole 1992).

Vi anslo dermed at under 3000 elever var segregert ut av normalskolen i 1992. Dette var det beste anslaget vi klarte å finne for det året inkluderingsideologien virkelig skulle rotfestes i Skole-Norge.

Vår kartlegging i 2012 viste altså at antallet elever som segregeres ut av normal undervisning, nesten har doblet seg i løpet av disse 20 årene. Antallet elever i grunnskolen har også økt i samme periode, men ikke i samme grad – og alle gode hensikter om mer inkludering har i alle fall ikke ført til at en mindre andel elever lukes ut av normalskolen. I stedet for for økt inkludering har kommunene etablert et stort antall segregerte undervisningstilbud ingen har noen sentral oversikt over. Hver sjuende skole er/har nå en forsterket avdeling. En av de sentrale fagpersonene på dette feltet i Norge, Terje Ogden, karakteriserte det som «en fallitt» for politikernes løfter og prat gjennom 20 år om en stadig mer inkluderende skole.

Ved bruk av verktøyet Google Fusion (og hjelp av ekstern datakompetanse) lagde vi også et Norgeskart med alle de forsterkede avdelingene. Her la vi inn navn på skolen og antall elever i forsterket avdeling. Vi tok ikke med andre opplysninger. Dette kartet, og en liste over de forsterkede avdelingene, ble gjort tilgjengelig på våre nettsider, og vi oppfordret leserne til å melde fra hvis de oppdaget eventuelle feil eller mangler.

Slik ser dette ut på <http://www.utdanningsnytt.no/4/Meny-B/Grunnskole/De-nye-spesialskolene/Se-kartet-med-de-nye-spesialskolene-her/> :

Skole-Norges forsterkede avdelinger

Med forsterket avdeling menes: Alle spesialtiltak hvor elevene har fast tilhørighet i egne grupper.

Les hovedsaken: Elevene ingen snakker om

Rød prikk: Skoler med flere enn 25 elever i forsterket avdeling.

Gul prikk: Skoler med 11-25 elever i forsterket avdeling.

Grønn prikk: Skoler med færre enn 10 elever i forsterket avdeling.

NB: Dette er elevtall for skoleåret 2011/2012. Sykehuskoler er ikke tatt med i denne oversikten. Finner du noe galt i oversikten? Ta kontakt med Utdannings journalister på jj@utdanningsnytt.no

Vi diskuterte i redaksjonen om et slikt kart og en slik liste kunne føre til problemer med identifisering av elever i nærmiljøet. Vi vurderte det slik at så lenge opplysningene kun dreide seg om navn på skole og antall elever i forsterket avdeling – ingen andre opplysninger ble gitt om type tilbud eller hva slags type elever som gikk der – så var dette informasjon av offentlig interesse, uten at det medførte problemer med identifisering av elever og diagnoser/vansker. Ettersom disse forsterkede

avdelingene var egne grupper med elever som hadde et utenfor-tilbud på fast basis, ville heller ikke disse avdelingene være noen hemmelighet på skolen og i lokalsamfunnet.

Som ventet vakte imidlertid publisering av kartet reaksjoner. Noen rektorer tok kontakt med redaksjonen og krevde at kartet og lista ble fjernet fra nettsidene, fordi de følte dette var uthenging. Andre mente det var stigmatisering og rangering av skoler. Mens noen mente at det ville føre til identifisering av elevene – én rektor skrev at det ville være «lett å peke ut hvem dette gjelder» og at det påførte elevene en belastning med å bli hengt ut.

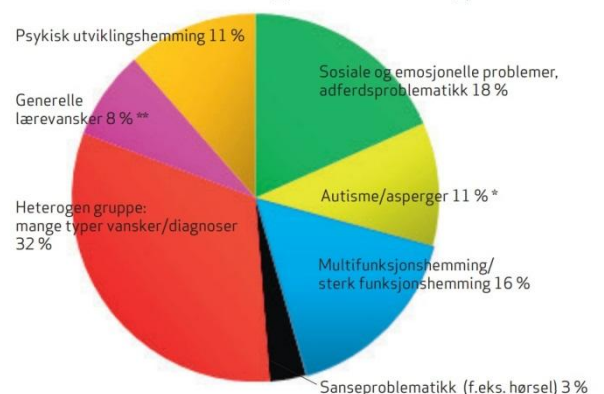

Dette var som sagt ting vi hadde diskutert grundig på forhånd, og vi mente at publisering av denne oversikten var viktig – særlig fordi det ville gi alle mulighet til å kontrollere opplysningene i vår kartlegging. Vi fikk da også inn noen tilbakemeldinger fra skoler som hadde sjekket sin skole på kartet. Noen få av disse (3-4 stykker) viste seg da å være feilregistreringer grunnet misforståelser fra vår side under kartleggingen, og dette ble umiddelbart rettet opp. Flere av skolene som tok kontakt og hevdet at de ikke burde stå på lista, hadde imidlertid helt åpenbart en forsterket avdeling ifølge definisjonen – og da strøk vi dem heller ikke fra lista. Tilbakemeldingene viste tydelig det politisk ukorrekte med disse avdelingene, ettersom flere mente dette var uthenging og stigmatisering – det virket rett og slett som en del skoler syntes det var flaut å ha en forsterket avdeling.

Vi opplevde også at et lokallag i forbundet sendte sin e-poster til vår redaktør med kopi til ledelsen i Utdanningsforbundet, som eier Utdanning, i et forsøk på å utøve press om å få fjernet kartet og lista. En periode sto vi altså oppe i den typiske fagpresseproblematikken med nærhet til en eier som også er en interesseorganisasjon for de medlemmene som mottar bladet. Vi hadde gjort en redaksjonell vurdering, og fjerning av kartet og lista basert på denne type press var selvsagt ikke aktuelt for oss. Og selv om ledelsen i Utdanningsforbundet ved en anledning tok opp temaet med redaktøren, ble det aldri lagt noe sterkt press fra ledelsen som kunne oppfattes som et forsøk på å overstyre våre prioriteringer. Samtidig er det klart at denne type antydninger kan oppleves som angrep på den redaksjonelle friheten.

Samlet sett var tilbakemeldingene om feil i lista svært få, og korreksjonene som ble gjort førte ikke til store forandringer i antallet elever – som fortsatt var over 5000.

Vi gjorde også en grovsortering av forsterkede avdelinger basert på hvorfor elevene var der (vansker/diagnoser). Ettersom mange avdelinger hadde en svært blandet elevmasse med mange forskjellige typer vansker og diagnoser, var ikke dette helt lett, men vi fikk en grov oversikt og forklarte leserne hvordan vi var kommet fram til den. En slik oversikt har vi ikke sett noe annet sted i statistikk/rapporter/forskning – og så vidt vi vet er dette eneste gang noe slikt er gjort.

Kartleggingen av selve antallet var imidlertid ikke det viktigste, selv om dette var det mest tabloide poenget i

saken. Utdanningsdirektoratet har hatt noe oversikt frem til 2010, men de har ikke visst hvor mange som i praksis har vært segregert. Dette var også årsaken til at de la om rapporteringen til GSI for skoleåret 2011/2012 med spørsmål om forsterkede avdelinger. Men de hentet altså ikke inn informasjon om antall elever i forsterkede avdelinger, og de har aldri kartlagt hvilke elever dette gjelder eller hva slags type tilbud de får.

Hovedfunnene i Utdannings kartlegging var derfor ikke bare antallet elever, men at vi nå satt på en oversikt over hvilke elever dette gjaldt og en del om tilbudet de fikk. Vi problematiserte bakgrunnen for segregeringen; var det for å gi enkelteleven et mer tilrettelagt tilbud, eller ble eleven fjernet for å gi resten av klassen arbeidsro? I tillegg så vi på hvordan kvaliteten på tilbudet de fikk var. Var det noen som undersøkte hvordan det gikk med disse elevene etter å ha vært tatt ut av sine ordinære klasser i store deler av sin skolegang?

For å belyse disse tingene ønsket vi kommentarer på undersøkelsen fra noen av de fremste fagpersonene på feltet i Norge, og vi kontaktet Thomas Nordahl, Terje Ogden og Peder Haug – alle har jobbet innenfor utdanningsfeltet med disse spørsmålene i en årrekke. Under løfte om konfidensialitet sendte vi dem vår Excel-oversikt fra kartleggingen. Så dro vi til Hamar for å møte Nordahl og få kommentarer og diskutere styrker og svakheter ved kartleggingen. Terje Ogden møtte vi også for et lengre intervju, mens Haug intervjuet vi på telefon. Alle var samstemte i at denne dokumentasjonen var det ingen andre som hadde, og at dette var et forsømt område fra myndighetenes side.

Disse forskerne, og også andre kilder innenfor det spesialpedagogiske miljøet, uttrykte i uvanlig sterke ordelag at dette var forsømt rett og slett fordi det var et tema som det var politisk ukorrekt å diskutere. «Den inkluderende skolen» hadde tross alt vært et politisk mantra og honnørord. Myndighetene visste at denne type segregering av elever med ulike vansker foregikk i nokså stor skala, men de hadde ikke dokumentert det i særlig grad. Mens det har vært stuerent å diskutere økningen i spesialundervisning generelt, har det ikke vært særlig debatt om disse utenfor-elevne, til tross for at dette er de aller mest sårbare elevene i skolen. Vi snakket med forskere, spesialpedagoger og rektorer på spesialskoler, og de var overraskende samstemte i at denne debatten var skjøvet under teppet fordi den var politisk ukorrekt.

Var disse forholdene noe den sittende regjeringen helst ikke ønsket å snakke om? Mye skulle tyde på det.

Etter et omfattende arbeid som hadde tatt over et halvt år, ønsket vi naturlig nok å få en kommentar til våre funn fra kunnskapsminister Kristin Halvorsen. Særlig ettersom Kunnskapsdepartementet hadde hevdet at de hadde god oversikt, noe vi nå mente å ha dokumentert at de ikke hadde. Vi tok derfor kontakt med informasjonsavdelingen i Kunnskapsdepartementet halvannen uke før deadline på saken og ba om et intervju. Vanligvis er det ikke veldig vanskelig for bladet Utdanning å få kommentarer fra Halvorsen, men denne gangen skulle det vise seg å være vanskelig.

Kunnskapsdepartementet sa at statssekretær Elisabet Dahle kunne kommentere saken, men vi mente denne saken var såpass viktig at vi mente Halvorsen selv burde svare. Særlig ettersom SV hadde hatt kunnskapsministeren i to regjeringsperioder og var et av partiene som har snakket mye om den inkluderende skolen. Det ble hevdet at Halvorsen ikke hadde tid, og at det ville bli svært vanskelig. Vi fortalte at vi var tilgjengelige når som helst i løpet av halvannen uke, men gjentatte forespørsler førte ikke fram. Samtidig som departementets informasjonsavdeling hevdet at Halvorsen overhodet ikke hadde tid til å møte oss eller snakke med oss på telefon, gjennomførte hun et intervju med en av de andre journalistene i redaksjonen (uten at de to journalistene som jobbet med saken var klar over det). Det virket som det var andre grunner enn manglende tid som gjorde at Halvorsen ikke ville kommentere saken.

Da vi publiserte første hovedsak, var det derfor statssekretær Elisabet Dahle som svarte på regjeringens vegne. Vi innhentet også svar fra statistikkavdelingen i Utdanningsdirektoratet som nå uttalte at de så at det var behov for mer informasjon om disse elevene og tilbudene.

Da de statlige spesialskolene ble nedlagt i 1992, var det Arbeiderpartiets Gudmund Hernes som var statsråd for utdanningsfeltet, og vi var også i kontakt med han for en kommentar om at visjonene om den inkluderende skolen ikke hadde lyktes. Han svarte i knapphet på telefon at vi kunne sende noen spørsmål på e-post, noe vi gjorde, men han svarte oss aldri.

På en konferanse i Trondheim hvor Halvorsen skulle holde tale, bød det seg en mulighet, og vi fikk halvannet minutt med statsråden for å stille våre spørsmål. De svært knappe kommentarene fra en ellers pratsom minister antydte at dette ikke var en særlig populær sak i Kunnskapsdepartementet. Halvorsen vedgikk nå at de manglet informasjon på nasjonalt nivå, og hun understreket at de jobbet med å skaffe seg bedre oversikt. Hun åpnet også for at det kunne bli nødvendig med mer statlig styring med kommunale spesialtiltak.

Etisk refleksjon, svakheter ved kartleggingen og kildekritikk

«Alle vil være vanlige. Jo mindre spesialbehandling, jo bedre.»

Seri Refsnes, leder Møllerhaugen

Underveis i arbeidet hadde vi flere diskusjoner om etiske problemstillinger og balansering av saken. Vi ønsket å kartlegge «Elevene utenfor» og gjennom dette få belyst en skjult side av Skole-Norge. Alle sider av saken måtte fram – fra forskerperspektivene til politikere til lærere og elever som faktisk var i slike tilbud. Vi ønsket ikke å «henge ut» spesialskoler og spesialgrupper som en uting som ikke burde finnes, men vår jobb som journalister var å vise denne delen av samfunnet og å vise at dette var noe man trengte åpenhet rundt for å få en debatt basert på kunnskap om de faktiske forhold. Fram til nå hadde debatten vært dysset ned, blant annet fordi ingen hadde den samlede oversikten over disse tilbudene.

Det var viktig å balansere saken med å komme «inn i klasserommene». Vi trengte å snakke med lærere, elever som var i de forsterkede avdelingene. Siden dette er såpass betent å snakke om, var det en utfordring å få noen til å stille opp, men etter litt frem og tilbake fikk vi en avtale med Tøndergård – en spesialskole i Molde. Rektor på skolen ønsket oss velkomne til tross for at hun fryktet negative tilbakemeldinger og i verste fall at lokalpolitikere ønsket hele skolen nedlagt. For som hun sa flere ganger, «vi skal jo ikke finnes». Både Tøndergård skole og andre spesialtiltak har vært presentert i ulike medier, men da som regel i forbindelse med en kunstutstilling, konsert eller for å presentere noe annet «fint» elevene har fått til. På Tøndergård fikk vi gode perspektiver fra ledelse, lærere, foreldre og ikke minst elevene selv på integrering og segregering. Dette ga en balanse til flere av stemmene i saken som argumenterte mot å ta elever ut av ordinær undervisning. Samtidig fikk vi fram hvor fortvilet den manglende åpenheten om dette var, hvor rektor på Tøndergård fortalte åpent om alle fordommene de møtte, at de nærmest var en pariakaste i Skole-Norge og at de så gjerne ønsket at folk skulle vite mer om slike tilbud, men at det var for politisk ukorrekt til at det ble diskutert. Flere foreldre hadde også opprørende erfaringer med sine barn når det kom til tankegangen om integrering for enhver pris.

Gjennom sakene våre satte vi et kritisk blikk på «inkluderingen som forsvant» på tross av at forskningen viser at dette er rett vei å gå. Samtidig var det viktig å vise at dette er en komplisert debatt med mange nyanser og ingen lettvinne løsninger. I de to første hovedsakene brukte vi derfor mye plass på perspektivene fra elever og lærere i spesialtiltakene, ettersom det er disse som ofte vet hvor skoen trykker.

Noe vi diskuterte tidlig i prosjektet, var den etiske utfordringen ved å spørre skolene om hvilke vansker elevene i spesialtiltakene hadde. Dette var ofte et spørsmål som krevde opplysninger om diagnoser, og vi ba om informasjonen fra en person som ikke var barnets foresatte, og som ikke hadde lov til å gi oss slike opplysninger på individnivå. Ved skoler og tiltak med få elever var dette åpenbart informasjon vi ikke kunne offentliggjøre, men vi valgte likevel å ha med spørsmålet. En viktig del av kartleggingen var å finne ut hvilke elever som ble tatt ut, for det ville gjøre bedre i stand til å svare på spørsmålet om det ikke var en del av disse elevene som ville kunne fungere i en normal klasse. Dette var uansett sensitiv informasjon vi måtte være svært varsomme med, og utfordringen ble ikke mindre av at enkelte rektorer faktisk fortalte oss mer enn vi spurte om. På skoler med to eller tre elever kunne vi få vite hvor gamle elevene var, kjønn og hvilke diagnoser den enkelte hadde. Minst to ganger opplevde vi at rektorer omtalte elevene ved navn. I slike tilfeller noterte vi ikke annet enn svaret på hvilke vansker elevene hadde. Til disse rektorenes forsvar kan det sies at de nok følte seg trygge på at vi ikke kom til å bruke dette i presentasjon av saken, ettersom vi hadde forsikret dem om at det ikke skulle være mulig å identifisere enkeltelever opp mot diagnoser i våre saker.

I casene møtte vi den samme problematikken, men denne gangen ønsket vi å få elevene i tale og å identifisere dem med navn og bilde. Dette var viktig for å ikke bygge opp under myten om at dette var noe det ikke bør snakkes om ved å anonymisere elevene med skyggebilder. Men å få tilgang til elevene var ikke enkelt. Rektorene var forståelige nok skeptiske til å la oss snakke med disse «sårbare» barna, men etter mye ringing og mange lange samtaler med flere rektorer fikk vi en avtale med Tøndergård skole i Molde og Møllerhaugen på Klepp. Disse rektorene måtte så gå noen runder med foreldre til elevene, og etter å ha opplevd at flere elever og foreldre trakk seg fikk vi til slutt de avtalene vi trengte. Elevenes historier var sterke, og vi oppmuntret foreldre og elever sterkt til å lese sitatene sine, noe de gjorde og som nok var en medvirkende årsak til at en elev og foreldrene hans trakk seg i siste liten. Dette gjorde at store deler av den første hovedsaken måtte skrives om. Det var viktig at intervjuobjektene opplevde fremstillingen som balansert og ikke følte seg uthengt på noe vis som «rare elever på spesialskole». Dette er tross alt et felt hvor det fortsatt er mye fordommer og stigmatisering.

I kommunikasjon med skoler og avdelinger som har blitt brukt som caser i sakene, var vi tydelige på at saken ville ha et kritisk utgangspunkt – det er viktig at casene vet hva de går til i en sann sak og ikke føler seg lurte i ettertid. De tilbakemeldinger vi har fått fra casene etter publisering, vitner også om at de synes de har blitt fremstilt på en redelig måte.

En svakhet med valget av caser er at vi valgte de gode eksemplene. Det finnes spesialskoler og særlig spesialgrupper som ikke fungerer like bra som Tøndergård skole og Møllerhaugen. Vi forsøkte å finne en «versting» blant disse skolene, blant annet ved våre egne samtaler med rektorene og ved å gå inn på fylkesmennenes tilsynsrapporter. Vi fant noen eksempler, men to-tre av dem ville vi se grundigere på før vi kontaktet dem igjen. Dette er noe vi jobber med nå. De siste ønsket ikke besøk av oss. Også disse skal vi se nærmere på.

En annen ting vi har diskutert i ettertid, er at vi kanskje skulle ha jobbet enda mer for å få inn forskere eller fagpersoner som mente en inkluderingstankegang ikke er riktig. Av dem vi snakket med, var det ingen med et slikt syn. Forskere og fagpersoner som Nordahl og Ogden er kjent for å være forkjempere for en integrering, men samtidig er de også blant de mest anerkjente fagpersonene på området i Norge. Og vi snakket også med forskere og fagpersoner hvor vi ikke ante på forhånd hva slags standpunkt de hadde, og det var ingen som mente inkludering ikke var noe man ut i fra forskningen i mest mulig grad burde jobbe for. Vi snakket også med en internasjonal kapasitet på området, professor Ben Levin i Canada, som var helt klar på at «segregerte skoler og tilbud fører til dårligere resultater» og at det ikke hjelper elevene. I debatten som har løpt etter artiklene i

Utdanning, har flere fagpersoner tatt til orde for nyanser i saken – men ingen har ment at en inkluderingstankegang ikke er riktig mål å jobbe mot.

I ettertid ser vi at vi kanskje kunne kontaktet flere internasjonale forskere eller valgt en norsk politiker med dette synet, for om mulig å få en bedre forklaring på hvorfor skolene velger å gå mot alle vitenskapelige råd.

Som allerede nevnt kan det forekomme misforståelser i innhenting av informasjon, noe som kan ha ført til enkelte feil i lista. Dette har vi forsøkt å korrigere gjennom åpenhet om datamaterialet og gjennom å be om innspill fra leserne. Ettersom saken absolutt har blitt lagt merke til og diskutert, mens innspill om feil i lista samtidig har vært få, har det gjort oss enda tryggere på at materialet holder vann.

Flere av disse forsterkede avdelingene er i en slags gråsoner – for hva er det egentlig å ha «fast tilhørighet» i en spesialgruppe? Da dette spørsmålet dukket opp med rektorer, sa vi at fast tilhørighet måtte innebære at elevene var i gruppa minst halvparten av skoletida. Men det er uansett lagt opp til at skolene selv skal definere om de har en forsterket avdeling eller ikke, noe som åpner for både overrapportering og underrapportering. Ettersom vi var i direkte kontakt med alle skolene, har vi ofte fått avklart dette gjennom samtalen, og vi har oppklart en del klare feilrapporteringer (rundt 40 skoler i vår kartlegging).

Lista på 479 skoler fra GSI er basert på selvrapportering fra skolene, noe som kan føre til underrapportering. Forskere med god innsikt på feltet har også vært klare på at tallet vi har kommet fram til i alle fall ikke er et overdrevet tall, heller motsatt. Andre kilder har også kunnet peke på underrapportering fordi de har visst om skoler som åpenbart har forsterket avdeling ifølge definisjonen, men som ikke står på lista til GSI og dermed faller utenfor vår kartlegging.

Noen skoler har også meldt inn et totaltall som inkluderer mottakselever og videregående elever, og disse skal ikke telles med i vår kartlegging – men disse har det ikke alltid vært mulig å luke ut (særlig i e-postsvarene). Dette gjelder imidlertid ikke mange skoler og påvirker ikke totaltallet i særlig stor grad.

Underveis i vår kartlegging kom GSI med en liste over skoler med forsterkede avdelinger som var noe revidert, hvor 33 skoler var lagt til lista – som da var på 512 skoler. Dette kom så sent i forløpet at vi ikke fikk tatt disse 33 skolene med i vår kartlegging. Men dette er noe som tyder på at antallet elever i forsterkede avdelinger faktisk er enda høyere.

Metode – del 4: Oppfølging

*«Vi må ikke snu ryggen til dem, men det har
det offisielle Norge til en viss grad gjort.»*

Forsker Svein Nergaard

Etter at den første saken stod på trykk, hentet vi inn ytterligere kommentarer fra blant annet politikere, organisasjoner, forskere og myndigheter.

Deretter gikk vi løs på den omfattende oversikten vi nå hadde for å se nærmere på noen av funnene.

Blant annet sorterte vi kartleggingen etter fylker, og gjennom det fant vi store fylkesvise forskjeller i hvor stor andel som segregeres ut. Sjansen for å bli segregert ut av normalklassen i fylker som Oslo og Østfold var mer enn ti ganger større enn hvis man bodde i fylker som Oppland og Sogn og

Fjordane. En telefon til noen av fylkesmennene bekreftet også dette inntrykket. Vi kunne dokumentere at Oslo var «verstingen» i segregering av elever ut i spesialgrupper og spesialskoler, og vi publiserte saken «Oslo tar flest elever ut av normalskolen». Her hadde vi også med en fullstendig fylkesoversikt hvor vi hadde regnet ut prosentvis andel elever de forskjellige fylkene segregerte ut i forsterkede avdelinger. Det var mulig gjennom å hente ut statistikk fra SSB over antall grunnskoleelever i hvert fylke. Basert på våre fylkestall for antall elever i forsterkede avdelinger, kunne vi da regne ut prosentvis andel på fylkesnivå.

En annen ting vi ønsket å se nærmere på, var hvor mange som segregeres ut av normalklassen bare på bakgrunn av atferdsproblematikk. At enkelte elever, for eksempel de med multifunksjonshemminger og sterkt hemmende diagnoser, kan ha behov for helt spesielle tilbud som ikke kan gis i en normalklasse, er nokså åpenbart. Samtidig er det flere grupper med forskjellige funksjonshemminger og diagnoser som i stor grad kan inkluderes i normalklassen, og her vil det være en del gråsoner.

Men ble det også segregert ut grupper av elever uten at det var noe funksjonsmessig «galt» bortsett fra at de var «vanskelige» elever?

Fra kartleggingen kunne vi nå plukke ut de spesialtilbudene som utelukkende gjaldt elever med sosioemosjonelle vansker og atferdsproblematikk og lagde en egen liste med kun disse tilbudene. Det viste seg da at dette gjaldt over tusen elever, altså en femtedel av hele antallet. Ettersom vi i kartleggingen også hadde hentet inn informasjon om hvor elevenes skolebygg lå, så vi at det var svært vanlig å ta elever med atferdsvansker langt bort fra skolens område – til egne steder hvor de kunne drive med praktisk arbeid som for eksempel en gård eller verksted.

Basert på dette lagde vi en ny hovedsak om hvordan atferdselevne i mange tilfeller blir fratatt muligheten til en ordinær skolegang. Og på flere områder var elever med utviklingshemninger og tunge diagnoser mer integrert enn mange av atferdselevne. I denne saken sammenlignet vi også våre funn med en omfattende kartlegging av smågruppetiltak for atferdselever i norsk skole gjennomført av Lillegården kompetansesenter. Dette ga ytterligere utfyllende perspektiver til våre tall og funn.

Dette var saker vi kunne lage fordi vi hadde innhentet utfyllende informasjon fra skolene om hva slags type elever de tok ut i egne spesialtiltak og hva slags type innhold tilbudet hadde. Etter å ha satt dette så oversiktlig som mulig inn i Excel, kunne vi sortere de forskjellige tilbudene og bryte ned datamaterialet i mindre deler for å få interessante nye vinklinger.

Saken fikk stor oppmerksomhet i Skole-Norge, men vi skulle selvsagt ønsket enda mer og bredere oppmerksomhet om «Elevene utenfor». Selv om Utdanning er et stort fagblad med mange lesere (over 200.000), er vi i fagpressen avhengig av at de store riksmidlene også tar saken videre for å få mest mulig gjennomslag. Flere medier, blant annet VG, NRK og Morgenbladet, lagde større saker basert på vår kartlegging, men ingen andre medier har så langt laget egne vinklinger gjennom å bruke oversikten vi har lagt ut. Det er også vanskelig for et fagblad å skape nok trykk i en sak til at myndighetene går ut med løfter om å rydde opp, noe som fort kunne blitt resultatet om eksempelvis VG eller NRK hadde kjørt saken for fullt. Politikere og andre maktpersoner er klar over at de kan slippe billigere unna avsløringer i fagpressen, fordi sakene ofte ikke i tilstrekkelig grad kjøres fram av store riksmidier. Enkelte blander også kortene og tror fagpressen skriver på vegne av sine eiere (i vårt tilfelle Utdanningsforbundet). Da statssekretær Elisabeth Dahle i et debattinnlegg svarte på det som kom fram i Utdannings saker, brukte hun begreper som «Utdanning hevder», og hun advarte mot «å gå til krig mot spesialskoler/klasser». Statssekretæren forsøkte å få det til å fremstå som om

saken vi hadde skrevet, og som vi hadde grundig dokumentasjon på, mer var en form for meningsytring, ikke journalistisk arbeid basert på forhold vi faktisk hadde dokumentert.

Bladet Utdanning går først og fremst ut til en spesifikk del av befolkningen (medlemmer av Utdanningsforbundet), noe som påvirker muligheten for tips og innspill fra lesere. Vi fikk i denne saken en rekke tilbakemeldinger og tips, langt mer enn normalen for oss. Men hadde vi jobbet med denne saken i en av de store avisene, ville vi kanskje fått flere tips om for eksempel spesialtiltak som ikke fungerte bra. Slike tips ville mest sannsynlig kommet fra misfornøyde foreldre, ikke lærere som jobber i tiltaket.

Vi kunne ha kjørt enda flere oppfølginger og bygd ut saker i mange retninger basert på den detaljerte informasjonen vi nå satt på. Vi lagde en egen tavle med post-it-lapper hvor vi skrev ned nye ideer og vinklinger som dukket opp underveis – og en del av lappene henger der fortsatt. Vi holdt veldig bra trykk oppe rundt saken den første perioden, men samtidig hadde det svært omfattende kartleggingsarbeidet og motstanden underveis også tæret på kreftene til to journalister. Vi er en nokså liten redaksjon, og det er nok av andre oppgaver og saker som krever tid. Men vi snakket flere ganger underveis om alle de spennende sakene vi bare ikke maktet å sette i gang med ettersom vi visste hva det ville kreve. Sånn sett hadde nok oppfølgingen vært noe enklere i en stor redaksjon, hvor flere interesserte journalister kunne laget saker ut fra det store og ferdig systematiserte datamaterialet vi nå satt på.

I tillegg nådde bladet Utdanning et metningspunkt. Leserne måtte få servert stoff om mer enn spesialskoler. Vi som har jobbet med saken i ett år, nå er utålmodige etter å få gjort sakene som fortsatt henger der, men de forsvinner heller ikke. Og vi bruker fortsatt kartleggingen til å lage nye saker, og til slutt vil vi skrive litt om en av disse – ettersom det også handler om metodebruk og potensialet videre.

Nye spørsmål: Er de «riktigere tallene» riktige?

«Vi har ikke grunnlag for å tro at det er en underrapportering.»

Kjetil Digre, avdelingsdirektør i Utdanningsdirektoratet

Da Utdanningsdirektoratet varslet at også de for skoleåret 2012/2013 gjennom GSI ville hente inn antall elever i forsterkede avdelinger, visste vi at dette ville bli viktig oppfølging. GSI er kun basert på selvrapport fra skolene, og vi visste at det førte til en del feilrapportering. Da GSI kom med sine tall for skoleåret 2012/2013, hadde vi en unik mulighet til å sammenligne vår kartlegging med GSIs tall. Våre reportasjer hadde vakt stor oppmerksomhet i Skole-Norge, og enkelte skoler mente seg «uthengt» gjennom å stå på listen over skoler som hadde forsterkede avdelinger. Kunne det da være at denne oppmerksomheten førte til at antall skoler som rapporterte inn en forsterket avdeling til GSI ville gå ned?

Svaret var et rungende ja. I skoleåret 2011/2012 rapporterte til slutt 512 skoler at de hadde forsterket avdeling, og vår kartlegging hadde vist at dette gjaldt over 5000 elever.

Men nå viste GSI-tallene for 2012/2013 at kun 373 skoler rapporterte inn en forsterket avdeling. Og antallet elever var 4018. 139 skoler og over 1000 elever var «forsvunnet» i løpet av ett år. Hvor var de blitt av?

Lederen for Utdanningsdirektoratets statistikkavdeling hevdet at deres tall var et riktigere tall, og begrunnelsen var todelt:

- flere skoler hadde ikke skjønt hva forsterket avdeling var, og derfor hadde de feilrapportert i fjor.
- resten av skolene som hadde «forsvunnet», hadde ifølge Utdanningsdirektoratet lagt ned sine forsterkede avdelinger.

Utdanningsdirektoratet mente altså at over 100 skoler hadde lagt ned sine forsterkede avdelinger uten at noe tilsvarende antall nye var blitt opprettet. Dette hørtes rart ut. Kunne det stemme at 1000 elever i forsterkede avdelinger var forsvunnet på ett år? Enten var våre tall helt gale, eller så var GSI nå offer for stor underrapportering fra skolenes rektorer.

På spørsmål om mulig underrapportering svarte Utdanningsdirektoratet at de ikke hadde grunn til å tro det var underrapportering, og de fastholdt at deres tall var «riktigere tall». Basert på dette publiserte vi saken «Tusen elever forsvant på ett år» i desember.

Vi fikk ut den nye lista fra GSI for skoleåret 2012/2013, og fordi vi nå satt på en svært detaljert liste fra forrige skoleår, kunne vi sammenligne. Vi lagde en ny liste over alle skolene som hadde rapportert en forsterket avdeling høsten 2011, men som ikke gjorde det høsten 2012. Det ble en liste på over 70 skoler. Vi så fra vår egen kartlegging at flere av disse forsterkede avdelingene umulig kunne være nedlagt eller være feilrapport. Noen av dem var sågar rene spesialskoler som definitivt ikke var nedlagt, og andre var forsterkede avdelinger med 10-20 elever med multifunksjonshemmede og psykisk utviklingshemmede. Slike avdelinger forsvinner ikke over natten.

Ut fra intervjuer med forskere og skolekjennere var vi temmelig sikre på at det også på fjorårets liste over skoler var underrapportering – og vår hypotese var at underrapportering var mer vanlig enn overrapportering – men dette var selvsagt en hypotese som ville være svært krevende å bevise. Men med disse to listene fikk vi mulighet til å kunne bevise at det utvilsomt foregikk underrapportering av «Elevene utenfor».

Så vi begynte å ringe til rektorer igjen. Det skulle ikke mange telefoner til før vi forsto at vi hadde rett i våre antagelser: De to første skolene vi ringte, fortalte at de også i år hadde en forsterket avdeling og absolutt burde være på GSI-listen. Den tredje skolen vi ringte, fortalte at de «ikke hadde noen forsterket avdeling», men at de hadde flere elever som var ute av normalklassen på fast basis i egne spesialtiltak (og det er nettopp dette GSI mener er en forsterket avdeling).

Vi er i ferd med å fullføre denne oppfølgingssaken, og den vil bli publisert i løpet av den nærmeste måneden (altså før SKUP-konferansen). Vi ønsker å nevne dette som en del av metoderapporten ettersom vi er godt nok i gang til å kunne si at det blir en sak, og det beskriver hvordan vi tenker å bruke listen metodisk i videre arbeid med dette temaet.

Nyhetsverdi og vesentlighet

«Det kan tenkes at en del kommuner og skoler har samlet elever med spesielle behov på måter som vi ikke synes er inkluderende. Det er noe av det vi nå følger opp.»

Kunnskapsminister Kristin Halvorsen

Hva er genuint nytt i saken?

Ingen har tidligere kartlagt «Elevene utenfor». Vår kartlegging har avdekket hvor mange elever som er utenfor klassefellesskapet, hvor de er og hva slags tilbud de får. Verken forskere, Kunnskapsdepartementet, Utdanningsdirektoratet (GSI) eller andre har noen gang hatt en slik oversikt.

Vesentlighet og Vær Varsom-plakatens paragraf 1.5.

Elevene som tas ut i forsterkede avdelinger (spesialskoler/spesialgrupper) er samfunnets mest sårbare barn og ungdom. Mange har utviklingshemninger og diagnoser, mens andre har sosiale og emosjonelle vansker og sliter med atferdsproblematikk. I mange tilfeller mangler disse elevene et sterkt nettverk rundt seg som slåss for deres rettigheter, og da er det desto viktigere at pressen retter et kritisk blikk mot hvordan myndighetene og skolene behandler disse elevgruppene.

Vår kartlegging og påfølgende saker har avdekket at:

- Over 5000 grunnskoleelever har sin faste tilhørighet i spesialskoler og spesialgrupper.
- Myndighetene har ingen oversikt over disse elevene.
- Det er flere elever utenfor nå enn da de statlige spesialskolene ble lagt ned for 20 år siden.
- Om en elev blir tatt ut i en spesialgruppe eller spesialskole, avhenger i stor grad av hvilket fylke eleven vokser opp i. Over ti ganger så mange tas ut i fylker som Oslo og Østfold sammenlignet med Oppland og Sogn og Fjordane.
- Ansvar for disse elevene er helt og holdent overlatt til kommunene og den enkelte skole, og kvalitetssikringen av disse tilbudene er i stor grad fraværende.
- Mange av atferdseleven som segregeres ut jobber med praktisk arbeid i store deler av skoletida og fratras på sett og vis muligheten til en ordinær skolegang.
- Det er flere feil i GSI-kartleggingen på dette punktet. Vi fant at rundt 40 skoler hadde feilrapportert en forsterket avdeling.
- Over 1000 elever i forsterkede avdelinger «forsvant» fra 2011 til 2012. Vi er nå i ferd med å avdekke at i alle fall en del av dette skyldes underrapportering fra skolene.

Konsekvenser og gjennomslag

- Utdanningsdirektorat (GSI) har nå selv begynt å kartlegge antallet elever i forsterkede avdelinger. De vurderer også om det må gjennomføres ytterligere kartlegging av hvilke typer elever dette gjelder og innholdet i tilbudene.
- Kunnskapsminister Kristin Halvorsen har sagt at departementet vil vurdere mer kontroll og statlig styring av de forsterkede avdelingene.
- Flere medier fulgte opp saken: VG, NRK, Klassekampen (lederartikkel), Romerikes Blad og P4 + artikkel og påfølgende debatt i Morgenbladet.
- Oppslaget har blitt henvist til på gjentatte utdanningskonferanser og i debattinnlegg, og flere utdanningsforskere har uttrykt at dette har satt saken på dagsorden på en måte som ikke har vært tilfellet tidligere.
- Debatten om «Elevene utenfor» har vært en politisk ukorrekt debatt som ofte er blitt skjøvet under teppet. Til tross for politikernes gjentatte snakk om «den inkluderende skolen» har det vært en total mangel på oversikt på feltet. Utdannings kartlegging har nå blitt utgangspunkt for en åpen debatt i våre spalter og i andre forum, og det er nå endelig mulig å debattere denne saken på bakgrunn av en omfattende (om selvsagt ikke feilfri) kartlegging.

Sluttord

«Det har ikke vært oversikt i det hele tatt.

Dette har vært en ikke-sak»

Pedagogikkprofessor Peder Haug

Vi er to journalister som har jobbet med denne saken og oppfølging av den i rundt ett år. I denne perioden har vi selvsagt også gjennomført andre saker i redaksjonen, men store deler av tiden etter april 2012 har vi brukt på saken om «Elevene som ikke finnes». Selve kartleggingsarbeidet tok alene seks måneder (mars-august), og mye av denne tiden jobbet vi kun med denne saken og kartleggingen. De første ukene etter publisering var det løpende arbeid med oppfølging og nye vinklinger, særlig den første måneden. Og vi jobber fortsatt med nye saker basert på kartleggingen, tips og nye idéer.

Saken har vakt engasjert diskusjon i skolemiljøet, og det er skrevet mange og lange debattinnlegg om temaet i ettertid. I fagbladet Bedre Skole skrev professor Terje Ogden at *«tidsskriftet Utdanning (15/2012) slår et kraftig hull i myten om den inkluderende skolen (...) Oppsiktsvekkende nok var det journalister og ikke forskere som hentet fram disse opplysningene. (...) De pågående journalistene kunne dokumentere at like raskt som myndighetene ut fra sine integrerings- og inkluderingsambisjoner avvirket spesialskolene, så vokste det fram nye lokale spesialtiltak. (...) dette er tvilsom praksis i en skole som påberoper seg å være blant de mest inkluderende i verden. (...) Dårlige rapporteringsrutiner og manglende fokus har ført til at elever med funksjonshemninger, lærevansker, atferdsvansker og sosiale og emosjonelle vansker nærmest blir gjort usynlige i det norske skolelandskapet.»*

De usynlige elevene er nå blitt mer synlige. Dermed har debatten fått et nytt og bedre utgangspunkt.

Oslo, 14. januar 2013

Sonja Holterman

Jørgen Jelstad